

УДК 378.141

*Тетяна Зорочкіна,
кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри соціальної педагогіки,
дошкільної та початкової освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

У статті розглядається роль дослідницького підходу в організації самостійної роботи студентів при виконанні індивідуальних навчально-дослідних завдань. Проаналізовано погляди провідних вчених щодо організації самостійної роботи студентів. Висвітлено умови, за яких педагогічні дослідження можуть бути ефективними. Зазначено методи, які стимулюють творчу активність та дослідницьку діяльність студентів.

Ключові слова: дослідницький підхід, самостійна робота, творча активність, студенти.

В этой статье рассматривается роль исследовательского подхода в организации самостоятельной работы студентов при выполнении индивидуальных учебно-исследовательских задач. Проанализированы взгляды ведущих ученых относительно организации самостоятельной работы студентов. Отражены условия, при которых педагогические исследования могут быть эффективными. Отмечены методы, которые стимулируют творческую активность и исследовательскую деятельность студентов.

Ключевые слова: исследовательский подход, самостоятельная работа, творческая активность, студенты.

The role of the research approach in the Organization of independent work of students in individual educational and research tasks is discussed in this article. The looks of the leading scientists on the students individual work are analyzed. The conditions under which educational research can be effective are highlighted. It is indicated the methods, which encourage creative activity and research activities of students.

Key words: research approach, individual work, creative activity, students.

Перетворення нашого суспільства потребує радикальних змін в едукації підростаючого покоління, суттєвого вдосконалення всієї системи освіти. Сучасна школа не повинна обмежуватися наданням учням певних знань, вона покликана розвивати вміння самостійного їх здобуття, виховувати активну життєву позицію дітей, уміння орієнтуватися в постійному потоці інформації, формувати потребу в самовдосконаленні, щоб знання ставали дієвою силою їх життя. Важливу роль у виконанні цих завдань відіграє дослідницький підхід у навчанні.

Щоб майбутній учитель міг керувати дослідницькою діяльністю учнів початкових класів, щоб викладання дисциплін носило дослідницький характер, його необхідно до цього підготувати. Треба підготувати такого вчителя, який би пішов шляхом дослідника: все досліджувати, створювати власний досвід, удосконалювати свою педагогічну майстерність. Важливим чинником ефективності професійної підготовки вчителів початкових класів до роботи з обдарованими дітьми є наукова робота в студентські роки.

Проблеми організації науково-дослідної роботи студентів досліджували провідні вчені (Т. Байбара, Н. Бібік, В. Гриньова, Г. Коваленко, А. Кузьмінський, В. Моляко, О. Мороз, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Г. Тарасова, Л. Хомич, І. Шапошнікова та ін.). Дослідження, проведені відомими вченими (І. Волощук, Г. Костюк, О. Кульчицька, В. Моляко, Г. Тарасенко та ін.), довели здатність молодших школярів активно включатися в пошукову діяльність.

Сьогодні, зазначає М. Згуровський, «слід відійти від класичних форм, що ґрунтувалися на конкретних дисциплінах, і наблизитися до проблемно-орієнтованих методів формування знань, а також зменшити дистанцію між фундаментальними і прикладними дослідженнями» [4, с. 19].

Як стверджує І. Дичківська, головною метою інноваційної освіти є «формування в людини дослідницької позиції, виховання в неї ставлення до суспільства як до творчо-пошукового середовища» [3, с. 251]. Як позитив підготовки педагога в умовах педагогічного університету виділяється акцентуація дослідницьких функцій педагога, що забезпечує суттєвий позитивний вплив на формування творчої особистості педагога. Думку дослідниці підтримує О. Мороз, який зауважує, що педагогічні дослідження мають бути спрямовані на вивчення конкретної діяльності студентів, викладачів.

А. Кузьмінський визначив умови, за яких педагогічні дослідження можуть бути ефективними. Серед інших ми звертаємо увагу на такі:

1. Вибір актуальної та перспективної проблематики дослідження, яка б допомагала розкривати суттєві закономірності навчально-виховної роботи з погляду формування всебічно розвиненої особистості.

2. Спрямованість методів і методик організації досліджень на

обґрунтування нових теоретичних і методологічних засад удосконалення навчально-виховного процесу на всіх етапах навчання.

3. Використання різноманітних методів, які б забезпечували об'єктивність, адекватність, перспективність досліджень; особливу увагу треба приділяти експериментальним методам і методикам [7, с. 393].

У цьому контексті заслуговує на увагу думка, висловлена С. Сисоевою, яка наголошує, що стимулюють творчу активність учнів такі методи активного пізнання, як метод відкриття та метод колективного пошуку оригінальних ідей [9, с. 201–206]. Так, *метод відкриття* стимулює активну дослідницьку діяльність студентів, сприяє розвитку дослідницьких умінь, нахилів. *Метод колективного пошуку* оригінальних ідей впливає на формування творчої особистості студента, на розвиток інтересу до майбутньої професійної діяльності.

Г. Тарасова, загострюючи увагу на проблемі обдарованості, вважає, що для роботи з розумово обдарованими дітьми потрібен учитель з особливою підготовкою, особливими якостями особистості та особливим ставленням до проблеми обдарованих дітей [12, с. 74].

Ми підтримуємо позицію Ж. Акпарової, що майбутній учитель зможе успішно здійснювати свою практичну діяльність стосовно навчання і виховання обдарованих учнів, якщо він «володіє методами науково-педагогічного дослідження, вміннями дослідницької роботи, що дозволить йому забезпечити правильний вибір та реалізацію форм, методів і засобів навчання» [1, с. 40].

На підтримку даної думки висловлюється Ж. Таланова, зазначаючи: «Те, що викладання й дослідження мають бути щільно взаємопов'язаними в університетах, – аксіома майже для всіх європейських країн» [11, с. 96].

Заслуговує на увагу дослідження Г. Коваленко про необхідність формування акмеологічної позиції майбутнього вчителя у вищих навчальних закладах, щоб він виробив у собі вміння прогнозувати, проектувати, моделювати власні дії з метою досягнення вершин максимального саморозвитку [5, с. 191].

Цінними є думки А. Макаренка, який виходив із положення про те, що людина досконало володіє передусім тими знаннями, під час опанування яких виявила самостійність, творче мислення; на основі фактів, їх порівняння, аналізу й синтезу робила узагальнення, висновки, застосувала набуті знання на практиці [13, с. 53].

Ми підтримуємо думку Л. Коваль щодо вимог до студента при організації навчального процесу: не запам'ятовування тексту, а його пізнання в процесі моделювання, дослідження, проектування; знання, уміння й навички розглядаються не як мета навчання, а як засіб розвитку особистості майбутнього фахівця [6, с. 136–137].

О. Савченко, зосереджуючи увагу на підвищенні рівня навчально-виховного процесу в початковій школі, зазначає: «Винятково важливу роль

для усвідомлення процесу учіння відіграє використання всіляких схем та опор, особливо тих, які самостійно створюють учні у співробітництві з учителем. У цьому разі учень швидше переходить від конкретних дій до узагальнення способу дій» [8, с. 130].

Головною вимогою щодо організації навчального процесу є забезпечення інтенсивної інтелектуальної діяльності учнів. Д. Фелдхузен (J. Feldhusen) та ін. довели: якщо навчальне завдання відповідає готовності учня його виконати, то знання й уміння, одержані в результаті його виконання, ефективніше запам'ятовуються і використовуються в подібних навчальних ситуаціях.

За В. Сухомлинським, «педагогічна майстерність полягає в умінні залишити для обдумування якийсь істотний аспект матеріалу, щоб учням було що досліджувати самостійно» [10, с. 258].

Т. Байбара акцентує увагу на тому, що потрібно застосовувати методи, які активізують процес навчання, в тому числі проблемні, до яких належить *дослідницький метод*, що дозволяє цілісно формувати всі процедури творчої діяльності [2, с. 1–2]. Як показав експеримент ученої, дослідницький метод, що реалізувався у формі навчально-дослідницьких завдань, являє собою доступний і необхідний засіб навчання й розвитку молодших школярів [2, с. 22–23].

Слід відмітити, що програмою курсу «Основи природознавства» передбачено те, що студенти педагогічного факультету в ході вивчення питань щодо рослинного та тваринного світу, виконуючи ІНДЗ, підбирають дидактичний матеріал для початкової школи, оформляючи його в папки, і створюють портфолію для своєї майбутньої діяльності на робочому місці вчителя.

Курс математики ставить метою розвинути логічне мислення студентів, прищепити їм уміння використовувати математичні методи для розв'язування творчих задач та для обробки даних наукових досліджень. Поряд із пояснювально-ілюстративними, репродуктивними програмою передбачено застосування і методів проблемного викладу, частково-пошукового, дослідницького, а також захист ІНДЗ.

Програма курсу «Сучасна українська мова з практикумом» формулює певні завдання вивчення дисципліни, важливі в майбутній професійній діяльності вчителя при роботі з обдарованими дітьми: формування основ педагогічного мислення, здатності осмислювати й аналізувати педагогічну дійсність, творчого ставлення до роботи на гностичному, комунікативному, операційному рівнях. При опрацюванні зазначеного курсу, зокрема при виконанні завдань, визначених для самостійної роботи, студенти стимулюються на виконання творчих робіт, результати яких враховуються при підсумуванні рейтингових балів. Наводимо приклади завдань, передбачених програмою: «Два погляди на фонетику як науку. Обґрунтуйте обидва розуміння фонетики й висловіте

своє ставлення до них». Як позитивне, ми відмічаємо також написання й обговорення рефератів, мультимедійні презентації.

Слід зазначити, що в Черкаському національному університету імені Богдана Хмельницького читається курс «Вступ до університетських студій», при викладанні якого основна увага звертається на виконання студентами різних видів навчально-дослідницьких робіт, на роль наукової роботи у розвитку творчих здібностей студентів та самостійної роботи у навчальному процесі ВНЗ як основи підготовки до неперервного професійного самовдосконалення.

Більш активному залученню студентів до науково-дослідної роботи сприяє курс «Основи наукових педагогічних досліджень». Як зазначено в програмі, по завершенню курсу майбутні вчителі повинні знати методи наукових досліджень; вміти працювати з джерелами первинної інформації, збирати необхідні дані, систематизувати їх, використовувати загальнонаукові та спеціальні методи для проведення відповідних досліджень, оформляти результати наукової роботи.

На лабораторні заняття виносяться теми: «Курсова (дипломна) робота: загальна характеристика та послідовність виконання», «Знайомство з різними видами наукових публікацій і складання порівняльної характеристики», «Реферат як один з основних видів студентських наукових робіт». Тему ІНДЗ студенти отримують на початку вивчення курсу ОНД і працюють над ним протягом усього семестру. Форма роботи – письмовий звіт з графіками, діаграмами, малюнками, фотографіями тощо або наукова публікація у збірнику наукових праць студентів та магістрантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акпарова Ж. М. Учебно-творческие педагогические задачи как фактор формирования креативности студентов / Ж. М. Акпарова // Материалы Международной научно-практической конф. «Наука и ее роль в современном мире». – Караганда : Изд-во Болашак-Баспа, 2009. – Т. 5. – С. 39–42.
2. Байбара Т. М. Дидактические условия эффективного использования исследовательского метода в обучении младших учеников : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. М. Байбара. – К., 1988. – 24 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / Дичківська І. М. – К. : Академвидав, 2004. – 325 с.
4. Журавський В. С. Україна на шляху до інформаційного суспільства / В. С. Журавський, М. К. Родіонов, І. Б. Жилиєв / за заг. ред. М. З. Згуровського. – К. : ІВЦ «Вид. «Політехніка», 2004. – 484 с.
5. Коваленко Г. С. Акмеологічний підхід до проблеми формування позиції майбутнього вчителя / Г. С. Коваленко // Материалы Второго

- открытого информационного форума «Межкультурный диалог: традиции, формы, практика в поликультурном образовательном пространстве Русского Севера» (23–25 сентября 2008 года) / под ред. А. М. Федорова, Н. М. Конжиева, Н. Н. Дубининой. – Петрозаводск : Изд-во КГПУ, 2008. – С. 189–196.
6. Коваль В. О. Професійна індивідуальність майбутнього вчителя української мови / В. О. Коваль // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : вид від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2009. – Випуск 157. – С. 86–90.
 7. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
 8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник [для студентів педагогічних факультетів] / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 1999. – 368 с.
 9. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
 10. Сухомлинський В. О. Павлицька середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 4. – К. : Рад. школа, 1976. – 390 с.
 11. Таланова Ж. В. Реалізація компетентнісного підходу в докторській підготовці: європейський досвід / Ж. В. Таланова // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 3. – С. 90–98.
 12. Тарасова Г. В. Организационно-педагогические условия развития готовности учителя к работе с одаренными детьми : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тарасова Галина Викторовна. – Казань, 2005. – 267 с.
 13. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л. О. Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.